

מרכז המידע למודיעין ולטרור
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

1 באוגוסט 2006.

סוריה כמשענת אסטרטגית ל"חזבאללה" ול"חמא"ס"

מאת דר' ראובן ארליך¹

פסגת איראן וסוריה, הנותנת חסות וסיוע ל"חזבאללה" ול"חמא"ס".
נשיא סוריה מקבל את פניו של נשיא איראן בעת הגיעו לדמשק
("אלשרק אל אוסט", 20 בינואר 2006).

כללי

1. סוריה, יחד עם בעלת בריתה איראן, נוקטת באסטרטגיה עקבית של סיוע ל"חזבאללה" ולארגוני הטרור הפלסטינים כאמצעי חשוב להשגת מכלול מטרות: חיזוק הציר הרדיקלי האיראני - סורי במזרח התיכון; החלשת ישראל ע"י יצירת קרעים בחברתה ופגיעה בכלכלתה; חיזוק השפעתה של סוריה בלבנון; חיזוק הכוחות האסלאמיים הרדיקליים ב"רשות הפלסטינית"; טרפוד הסכמים והסדרים בלבנון וב"רשות הפלסטינית", שאינם עולים בקנה אחד עם האינטרסים הסורים והאיראניים. מעבר לכך רואה ההנהגה הסורית ב"נשק הטרור" אמצעי להיחלצות מהלחצים המופעלים על משטרו של בשאר אסד בזירה הבינלאומית והתנעה מחודשת של המו"מ הסורי-ישראלי בשאלת רמת הגולן.

¹ מנהל "מרכז המידע למודיעין ולטרור" במרכז למורשת המודיעין.

2. במסגרת אסטרטגיה זאת מעניקה סוריה, סיוע צבאי, מדיני והסברתי ל"חזבאללה" ולתנועת ה"חמא"ס", מסייעת להן במהלך העימות הנוכחי וצפוי כי היא (יחד עם איראן) תעשה מאמץ לסייע בשיקום יכולותיהם המבצעיות של ארגוני טרור אלה בתום הקרבות. מדינת ישראל נלחמת איפא לא רק נגד ארגוני טרור בעלי אופי לבנוני או פלסטיני, אלא גם נגד **שלוחות מובהקות של סוריה ואיראן**, "הזרוע הארוכה" של שתי מדינות אלה, שנבנתה במשך שנים בלבנון ובשטחי "הרשות הפלסטינית".

3. סוריה ואיראן, כדרכן, מקפידות **שלא להיות מעורבות ישירות** בעימותים המתנהלים עתה בין ישראל לבין ה"חזבאללה" וה"חמא"ס". אולם מאחורי הקלעים הן מנסות להשפיע על תוצאות העימותים באמצעות ה"חזבאללה" וה"חמא"ס" ובאמצעות מנופי לחץ נוספים העומדים לרשותם. על רקע זה ניתן לצפות, להערכתנו, כי **סוריה תנצל מעמדה זה על מנת להיות גורם מעצב בהסכמים מדיניים שיושגו בתום הלחימה**. בו בזמן היא לא תהסס, כבעבר, לנצל יכולותיה לשם שיבוש או אף טרפוד הסכמים שייתפסו על ידה כעומדים בניגוד לאינטרסים שלה בזירה הלבנונית, ב"רשות הפלסטינית", בעולם הערבי ובסכסוך עם ישראל.

מאפייני הסיוע הסורי ל"חזבאללה"

4. סוריה ראתה ב"חזבאללה", מראשית הקמתו ב-1982, מכשיר חשוב במאבק שניהלה נגד ישראל בעת מלחמת לבנון. המשטר הסורי סייע להתבססותו של ה"חזבאללה" בבקעת הלבנון ולהפעלתו נגד צה"ל, נגד מתנגדיה של סוריה בלבנון ונגד הכח הרב לאומי (שכלל יחידות של ארה"ב, צרפת ואיטליה), אשר הוקם בסיום המצור הישראלי על ביירות על מנת לפקח על פינוי הצבא הסורי והמחבלים הפלסטינים מבירות. ה"חזבאללה" הוכיח עצמו כמכשיר רב ערך עבור האסטרטגיה הסורית באמצעותו עלה בידי הסורים, על אף נחיתותם הצבאית מול ישראל, **להביא לנסיגת צה"ל מלבנון ללא הסכם מדיני, לסלק את הכח הרב לאומי מלבנון** ע"י פיגועי טרור רצחניים נגד יעדים אמריקאיים וצרפתיים ולהעמיק את ה"סדר הסורי" בזירה הפנים-לבנונית.

5. דמשק גמלה ל"חזבאללה" על שרותיו אלה בכך, **שהפכה אותו למרכיב מרכזי בתהליך ביסוס השפעתה בלבנון** בעידן שלאחר מלחמת לבנון. ב"הסכם טאיף" (1989), שסימל את סיום מלחמת האזרחים, נקבע כי יש להשיב את ריבונות המדינה הלבנונית ולפרק את כל המליציות הלבנוניות והבלתי לבנוניות (קרי, הפלסטיניות). אולם הסורים **הקפידו ליישם סעיף מרכזי זה באופן סלקטיבי**. הם דאגו לפרוק המליציות הנוצריות והדרוזיות מנשקן ובו בזמן נתנו גיבוי מלא להמשך קיום ה"חזבאללה" כארגון היחיד בעל תשתית צבאית-מבצעית נרחבת. **היתה זאת נקודת מפנה חשובה הפוליטיקה הפנים-לבנונית, שהפרה את מערכת האיזונים בין העדות השונות, אפשרה את הפיכתו של ה"חזבאללה" לשחקן מרכזי בזירה הפנים-לבנונית והביאה להגברת פעילות הטרור של ה"חזבאללה" נגד ישראל.**

6. לאחר עליית בשאר לשלטון (יולי 2000) **חל שינוי משמעותי בדפוס היחסים בין המשטר הסורי ל"חזבאללה"**. עיקרו של שינוי זה היה **שדרוג מעמדו של הארגון בעיני דמשק** והפיכתו מכלי משחק **לשותף אסטרטגי** ולשחקן מרכזי בעל השפעה על המדיניות הסורית. בין חסן נצראללה, מנהיג ה"חזבאללה", לבין הנשיא בשאר, חסר הניסיון ונעדר הכריזמה, נרקמה מערכת יחסים קרובה, שבלטה במיוחד על רקע הריחוק והחשדנות, שנהג אסד האב מול ה"חזבאללה".

7. שדרוג יחסי השתיים היה גם פועל יוצא **מחולשתה האסטרטגית של דמשק בתקופת בשאר לעומת התחזקות ה"חזבאללה"**. חולשת המשטר הסורי גברה לאחר רצח ראש הממשלה לבנוני רפיק חרירי (פברואר 2005) והלחצים הפנים-לבנוניים והבינלאומיים המופעלים על המשטר הסורי, **שבכיריו מואשמים במעורבות ברצח** (ועדת החקירה הבינלאומית עדיין עוסקת בבדיקת הנושא). **הוצאת הכוחות הסוריים מלבנון באפריל 2005** לאחר כשלושים שנות כיבוש סימנה נקודת שפל במעמדה של סוריה בלבנון ובמעמדו של המשטר הסורי בכלל והגבירה עוד יותר את חשיבותו של ה"חזבאללה" בעיני המשטר הסורי.

8. על רקע זה הגבירה סוריה בתקופת בשאר אסד את סיועה ל"חזבאללה" בתחומים הבאים :-

א. **בתחום הצבאי:** סוריה מעניקה סיוע צבאי לארגון, המשלים את הסיוע המאסיבי האיראני. הסיוע הסורי בתקופת בשאר הינו נרחב ביותר וחורג מהדפוסים שהתגבשו בתקופת אסד האב עיקרו :-

1) סוריה משמשת מדינת מעבר לאספקה המאסיבית של אמצעי לחימה איראניים ל"חזבאללה". טיסות הסיוע האיראניות נוחתות בדמשק ומשם מועברים אמצעי לחימה לידי ה"חזבאללה" בלבנון. ארסנל הטילים האיראני שנבנה ע"י ה"חזבאללה" בלבנון לא יכול היה איפא להיבנות ללא הסיוע הסורי. על רקע זה יש לקחת בחשבון כי איראן וסוריה תפעלנה לשיקומו של ארסנל זה בתום העימות הנוכחי.

סרטון המציג תקיפת משאיות אספקת אמצעי לחימה ע"י חיל האוויר הישראלי לאחר שעברו את הגבול מסוריה ללבנון בין ה-26 ביולי ל-1 באוגוסט (דובר צה"ל)

לצפייה בסרטון לחצו על הסמל

2) **אספקה ישירה של אמצעי לחימה:** בשנים האחרונות העבירה סוריה ל"חזבאללה" רקטות 220 מ"מ עם ראש נפץ של כ-80 ק"ג המגיעות לטווח של כ-70 ק"מ² ורקטות בקוטר 302 מ"מ עם משקל ראש נפץ של כ-100 ק"ג המגיעות לטווח של כ-100 ק"מ. כמו כן העבירו הסורים ל"חזבאללה" רקטות וטילי נ"ט מתקדמים ויתכן גם טילי נ"מ. יצוין כי במהלך העימות הנוכחי נפלו רקטות 220 מ"מ בחיפה (וגרמו בה למרבית הנפגעים), נצרת ובעמק יזרעאל. רקטות בקוטר 302 מ"מ נפלו בעפולה.

² על פי גורמי ביטחון ישראליים מערך הרקטות 220 מ"מ ספג במהלך הלחימה מכה קשה. מספר הרקטות שבידי ה"חזבאללה" ירד במחצית, מ-400 לכ-200 (y-net, 1 באוגוסט).

משאיות אספקה סוריות בדרכן ללבנון (טלוויזית, אלמנאר", 25 ביולי, טלוויזיה "אלערביה", 30 ביולי))

כביש דמשק ביירות שהותקף על ידי חיל האוויר על מנת למנוע העברת אמצעי לחימה ל"חזבאללה" (טלוויזית "אלג'זירה" 31 ביולי)

3) במישור ההסברתי מגבה סוריה במהלך העימות הנוכחי את עמדת ה"חזבאללה" מזדהה עימה בפומבי ומפגינה שביעות רצון מיכולותיה בעימות נגד ישראל. בחוצות דמשק נתלו פוסטרים של חסן נצראללה ודגלי ה"חזבאללה" ומפגינים נשאו תמונות נצראללה לצד תמונותיו של בשאר אסד.

הפגנת תמיכה ב"חזבאללה" מול שגרירות ארה"ב בדמשק. בהפגנה נישאות תמונות בשאר אסד יחד עם תמונות חסן נצראללה ודגלי ה"חזבאללה" (טלוויזיה סורית, 30 ביולי)

4) **במישור המדיני** תומכת סוריה בהפסקת אש מיידית וללא תנאי, **מתנגדת להצבת כוח רב לאומי אפקטיבי** שלא יזכה לקונצנזוס לבנוני (קרי, להסכמת ה"חזבאללה"), ושוללת פירוקו של ה"חזבאללה" מנשקו. בפגישה שקיים שר החוץ וליד אלמעלם עם משלחת דיפלומטים בדמשק אף הופיעה בדבריו נימת איום לגבי תוצאות הצבת כוח שכזה: "סוריה] אינה רוצה שכוחות אלה יפגשו את אותו גורל שאותו פגשו הכוחות הרב לאומיים בשנת 1983, אם אין הסכמה לבנונית על הימצאותם" ("אלחיאת", 1 באוגוסט).³

סיכום

9. המדיניות הסורית-איראנית בתקופת בשאר אסד הביאה להפיכתו של ה"חזבאללה" **מארגון טרור מטריד לאיום אסטרטגי על ישראל ועל יציבות המערכת האזורית כולה**. השתיים סייעו ל"חזבאללה" לבניית ארסנל המונה 12,000 טילים (כולל ארוכי טווח), ונתנו בידי ארגון זה יכולות של **מדינה כמותן אין לשום ארגון טרור בעולם, ובכך אפשרו ל"חזבאללה" לרכוש יכולת להביא להדרדרות אזורית**. מעמדו זה של ה"חזבאללה" הומחש היטב בעימות הנוכחי, חסר התקדים בהיקפו ובחומרתו מאז מלחמת לבנון.

10. אנו סבורים כי על מעצבי המדיניות בישראל לקחת בחשבון כי **סוריה ואיראן תעשנה מאמץ להשפיע על המציאות החדשה שתיווצר בתום העימות הנוכחי ולמנוע ככל האפשר הישגים מישראל, מארה"ב והמערב ומהממשל הלבנוני**. במסגרת זו הן עלולות לנסות לחבל ואף לטרפד כל הסכם שייתפס על ידן כעומד בניגוד לאינטרסים שלהן (למשל הצבת כוח בינלאומי אפקטיבי בדרום לבנון) תוך שימוש (מסורתי) ב"נשק הטרור". מעבר לכך, יש לקחת בחשבון **מאמץ מתואם של השתיים לשיקום יכולותיה המבצעיות של ה"חזבאללה"**, בדגש על שיקום ארסנל הטילים, על מנת לשוב ולהציב אותו כשחקן מרכזי בזירה הפנים-לבנונית ומול ישראל.

³ כזכור נאלצו הכוחות הרב לאומיים לסגת מלבנון ב-1983 בעקבות גל פיגועי טרור שביצע ה"חזבאללה", בסיוע איראן וסוריה, נגד יעדים של ארה"ב וצרפת בלבנון.

הסיוע הסורי ל"חמא"ס"

11. סוריה מעניקה חסות וסיוע לתנועת ה"חמא"ס". בדמשק יושבת הנהגת ה"חוץ" של ה-"חמא"ס", אשר קיבלה מהמשטר הסורי היתר לפעולה משטחה של סוריה, לאחר שגורשה מירדן בשנת 1999. הנהגת ה"חוץ", השוהה בדמשק, הנה כיום הסמכות הבכירה בתנועה. באופן מסורתי היא נוקטת בעמדות נוקשות וקיצוניות יותר מהנהגת ה"פנים" שב"שטחים" לנוכח ניתוקה מאילוצי האוכלוסייה הפלסטינית וקרבתה לאיראן ולסוריה.

12. בראש הנהגת ה"חוץ" עומדים ח'אלד משעל ראש "הלשכה המדינית" וסגנו מוסא אבו מרזוק, שגורש מארה"ב. לצידם פועלים חברי המפקדה המבצעית של ה-"חמא"ס" ובראשם עמאד אלעלמי. משטרו של בשאר אסד מאפשר להנהגה זאת לאכוון משטחה של סוריה את מדיניות ה-"חמא"ס" ב"שטחים" ובכלל זה את הפעילות המבצעית - טרוריסטית. אכוונת הטרור מהמפקדה שבדמשק והסיוע לפעילות הטרוריסטית מתבצעים בדרכים שונות: העברת הנחיות שוטפות, פוליטיות ומבצעיות, לפעילי ה-"חמא"ס" ב"שטחים"; העברות כספים בסדר גודל של עשרות מיליוני דולרים לשנה; הכשרה של פעילי טרור וסיוע ברכש אמצעי לחימה והברחתם ל"שטחים" ולמדינות ערב.

13. בעבר נהג המשטר הסורי להקטין מידי פעם את הנראות של קשריו עם ארגוני הטרור, ועם תנועת ה-"חמא"ס" וה"חזבאללה" בכלל זה, בשל לחצי ארה"ב והקהילה הבינ"ל. אולם, בשנתיים האחרונות נוהג משטרו של בשאר מדיניות מתריסה כלפי הקהילה הבינ"ל, במסגרתה הוא הידק קשריו עם איראן ועם ארגוני הטרור השונים ולא היסס לתת ביטוי פומבי לקשרים הללו.

פגישת ח'אלד משעל, ראש הלשכה המדינית של ה"חמא"ס", עם שר החוץ הסורי (טלויזיה הסורית, 12 אפריל)

14. המשטר הסורי קיבל בשביעות רצון מופגנת את ניצחון תנועת ה"חמא"ס בבחירות ל"מועצה המחוקקת" בינואר 2006 ואת הרכבת הממשלה בראשותה. מאז ניצחון ה"חמא"ס ניכרה הגברה משמעותית בפעלתנות הסורית למול הזירה הפלסטינית **על מנת לנצל את המציאות החדשה שנוצרה לקידום האינטרסים הסוריים** :-

א. **במישור המדיני**: הגביר המשטר הסורי את תכיפות פגישות התיאום והעדכון עם נציגי ה-"חמא"ס" בדרגים השונים, כולל פגישות תכופות עם ח'אלד משעל ופגישות מתוקשרות של בכירי הממשל הפלסטיני עם הנשיא אסד. **כל זאת על מנת לאותת, כי דמשק מחזיקה ב"קלף הטרור", תוך המשך התנערות מאחריות פורמאלית לפיגועים המתבצעים בישראל וב"שטחים".**

ב. **בתחום הטרור**: מעודד המשטר הסורי את המשך מערכת הטרור נגד ישראל ומשמר את תמיכתו במפקדות הטרור של ה"חמא"ס" ושאר הארגונים הפועלים משטחה של סוריה. המשטר הסורי מעורב בהתוויית מדיניות הטרור של ה"חמא"ס" כלפי ההנהגה שב"פנים", **כולל שיבת ה-"חמא"ס" למעגל הטרור** (ובכלל זה ירי הרקטות לשטח ישראל וחטיפת חייל צה"ל).

15. הנהגת ה-"חמא"ס" בדמשק מכתיבה במידה רבה את מדיניות הפיגועים של ה-"חמא"ס" לתשתיות הטרור ב"שטחים". הדבר נותן בידי הסורים, בראייתם, יכולת השפעה בכל הסדר שיביא לסיום המערכה בין ישראל ל"חמא"ס" ולקביעת תנאי שחרורו של חייל צה"ל החטוף, בדומה להשפעה שיש לדמשק, בראייתה, בכל הנוגע לעיצוב המציאות החדשה בתום הלחימה בלבנון.